

Egenartat

Egna och andras tankar

Miniessäer

Carl-Erik Wiberg

Om ord och språk

Det har sagts, att Guds straff till människan för hennes måttlöshet var språkförbistring. I Jorge Luis Borges novell Biblioteket i Babel är Babelmyten både mystisk och metafysisk – en labyrint av bokstäver i hexagonala tomrum! Också i korsordets labyrinter, som ständigt förgrenar sig, skapas tomrum mellan ord och innehåll – mellanrum av tystnad som vita parasoller i ett hav av is eller aska. Rummets tystnad efterträds av en ny tystnad och sedan av ännu en till dess att den ultimata tystnaden infinner sig och uttömmar alla ord på deras mening och innehåll. Dissonanser, musikalisk harmynthet i ett fluidum av babyloniska ordflätor följer oss till slutet, till en värld där vi i bästa fall kan börja om.

Henri Michaux ansåg att språket finns för att bryta människornas tystnad och katalysera sanning och struktur. Han menade att orden är främst till för kommunikation oss människor emellan och att skrivandet är en befrielse från vanmakten. Själv menar jag att det är svårt att hitta in i ordet, det som man vill skriva och förmedla. Språket är hemlöst tills det får fäste på papperet men för att överleva måste

ordets själva idé hitta ut från papperet. Vad man lägger in i orden är den egna tolkningen av betydelser, som bildar språkets arvsmassa till att förändras under livets gång. Inom mig orden de djupast tänkta och de även otänkta, så flödande och så oroande och bedövande, ja utmanande och hos mig ständigt närvarande likt ett pärlband och som av droppar av mitt blod utgjutande. Eller som Gunnar Ekelöf uttryckte det: ”Mitt språk är ofött, det är i tillblivelse. Det är inte en hackmat av alla de gamla språken. Ord parat med ord ger ord med ny mening. Nytt ord”.

När jag var ung kändes orden nya och oförbrukade. Jag prövade orden på tungan innan jag förmådde uttala dem och tveksamt som om jag inte var säker på deras innebörd. Efter jag hade blivit vuxen tyckte jag att orden hunnit ikapp mig eller var det kanske tvärtom? Men de kändes ändå som oförbrukade, som om de använts fel och jag tyckte mig uppleva egna klichéer. När jag blivit äldre hade orden liksom krympt och blivit mindre än jag mindes dem. I min fantasi sträckte jag mig allt längre ut på grenen för att nå de sällsynta ord som satt längst ut. Då insåg jag att orden ensamma inte räcker och att det finns något

som är viktigare, nämligen *hur* orden gestaltas och att varje människa har sitt eget individuella uttryckssätt, unikt som ett tumavtryck. I Dag Hammarskjölds Vägmärken kan man läsa i en anteckning från 1955: ”respekt för ordet är ett första krav i den disciplin genom vilken en människa kan fostras till mognad – intellektuellt, emotionellt och moraliskt”.

Efter att ha läst Ivar Lo-Johanssons fjärde och näst sista memoarbok, *Frihet*, kom jag att tänka på det avsnitt i boken som handlade om Ivar Los besök till Sigtuna i slutet av 1950-talet då Gunnar Ekelöf bodde där i sin gröna villa nere vid sjön. Att döma av Ivar Los skildring av symposiet eller snarare suporgien med den store diktaren måste Ekelöf ha varit enormt självfokuserad och i starkt behov av uppskattning. Så fladdrade min tanke över till det råd som Ivar Lo hade gett den då spirande författaren Åke Wassing, nämligen att pröva sig fram tills man funnit just den stil som uttrycker exakt vad man vill ha sagt. Att pröva och åter pröva till dess man funnit sin egenart. Avgörande är behovet att *vilja* uttrycka sig genom texten. Rilke gav en gång rådet till en ung poet att gå in i sig själv för att ta reda på vad det är som tvingar

honom att skriva och bekänna för sig själv om han hellre skulle dö än att mista möjligheten till att skriva. Mest av allt skulle han fråga sig i nattens tysta timmar, måste jag verkligen skriva? Rilke sa också något annat, nämligen att en skapelse, av vilket slag det än må vara, är bra om den skapats ur nödvändighet.

En skolkamrat jag inte haft kontakt med på mycket länge hörde plötsligt av sig via internet. Han hörde alltså av sig till mig i ett e-mail och frågade mig vad för slags betydelse jag lägger i ordet gestaltning. I mitt svarsmail inledde jag förnumstigt med att säga att slår man upp *gestalta* i SAOL får man som synonymer *forma* och *dana*. Vidare skrev jag att i tolkningen av ordet *gestalta* vill jag inkludera ett föreställande element, en form av rollspel, som ju bl. a. teater och film representerar. Avslutningsvis citerade jag ett stycke ur tidskriften AIOLOS dubbelnummer 32-33 (2008) på temat intimitet: ”Kanske är litteraturen det medium som står i direktast förbindelse med det intima. [...] Tänk om det är så att intimiteten är ett essentiellt element i litteraturen, att det till och med är den som gör

litteraturen till litteratur? ” Alltså, att skriva är att gestalta men för att lyckas med det krävs en form av intimitet, en närhetskänsla till och inlevelse i materialet. Av detta uppstår så i bästa fall något nydanat. I sin Nobelföreläsning år 2010 säger Mario Vargas Llosa att läsaren bör rikta sin uppmärksamhet mot textens sinnlighet och att litteraturen finns för att orientera oss i den labyrint där vi föds, vandrar och dör. Och att vi måste fortsätta att drömma, läsa och skriva för att därigenom lindra vår förgänglighet, besegra tidens tand och göra det omöjliga möjligt!

Det rena ordet

det som ger ett ärligt svar

på den outtalade frågan

*Ordet som omärkligt bränner sig fast på
tungan.*